

Κείμενο 1

Το εκκρεμές της χειραγώγησης και της ελευθεροτυπίας

Το παρακάτω κείμενο ανήκει στη Χριστίνα Κουλούρη, καθηγήτρια Νεότερης Ιστορίας και πρύτανη του Παντείου Πανεπιστημίου, και έχει δημοσιευτεί στην εφημερίδα ΤΟ ΒΗΜΑ της Κυριακής στις 06-02-2022 (απόσπασμα).

Η ιστορία του ελληνικού Τύπου, των εφημερίδων και των περιοδικών, εξελίσσεται ως μέρος της ιστορίας της Ελλάδας και δεν μπορεί παρά να αποτυπώνει τα ταραγμένα πολιτικά γεγονότα, τους διχασμούς, τις δικτατορίες, τους πολέμους, τις ποικίλες κοινωνικές κρίσεις. Ταυτόχρονα, ο Τύπος μετέχει και διαμορφώνει τις εξελίξεις, δεν καταγράφει μόνο, δεν σχολιάζει χωρίς συμμετοχή. Και δεν είναι μόνο τα κείμενα και τα ρεπορτάζ · οι άνθρωποι του Τύπου, δημοσιογράφοι και εκδότες, συνδέονται με ευρύτερα κοινωνικά και πολιτικά δίκτυα που χαράζουν πολιτικές.

Επηρεάστηκαν αυτές οι λειτουργίες του Τύπου από την τεχνολογική επανάσταση του 20ού αιώνα; Η εισβολή της τηλεόρασης και στη συνέχεια του διαδικτύου άλλαξαν τον τρόπο μετάδοσης της είδησης και την αρθρογραφία των εφημερίδων και με ποιον τρόπο; Τα ερωτήματα αυτά μοιάζουν σχεδόν ρητορικά, διότι είναι προφανής η ιστορική αλλαγή ως προς τον τρόπο που ενημερωνόμαστε, ως προς την ταχύτητα μετάδοσης της είδησης και ως προς τη δυνατότητα μιας παγκόσμιας πλέον επικοινωνίας.

Ωστόσο, η ψηφιακή επανάσταση στα μέσα επικοινωνίας μπορεί να μας παραπλανήσει ως προς τις πολιτικές λειτουργίες του Τύπου, σε κάθε μορφή του. Παρ' όλο που πράγματι παρατηρείται ένας εκδημοκρατισμός της ενημέρωσης χάρη στα κοινωνικά δίκτυα, υπάρχει ή άλλη όψη, αυτή της παραπληροφόρησης, των fake news¹, της ρητορικής του μίσους που διαχέεται από τον χώρο του διαδικτύου. Εξακολουθούν εξάλλου να υπάρχουν η πολιτική πόλωση και η προσπάθεια για χειραγώγηση. Ίσως μάλιστα η επανάσταση των μέσων να κάνει πιο αποτελεσματική την προπαγάνδα και να επιτρέπει μεγαλύτερη επιρροή σε ένα εξαιρετικά διευρυμένο κοινό: θεωρίες συνωμοσίας, ανορθολογικά κηρύγματα και «κινήματα» κάθε μορφής διαδίδονται με ταχύτητα επιδημίας.

¹ Ψευδείς ειδήσεις (αγγλικά)

Από την άλλη πλευρά, όμως, ο Τύπος μπορεί να υπερασπίζεται την ελευθερία του λόγου, να αντιστέκεται σε προσπάθειες λογοκρισίας και ελέγχου, να κρίνει την εξουσία και να προστατεύει τα δικαιώματα των πολιτών. Αυτοί οι αμφίσημοι ρόλοι των μέσων ενημέρωσης υπάρχουν διαχρονικά, σαν ένα νήμα συνέχειας μέσα στον κατακλυσμό των ιστορικών αλλαγών που σφράγισαν τους δύο τελευταίους αιώνες.

Κείμενο 2

Τα ψψψψψψ της Ρ.

Το κείμενο είναι απόσπασμα από το σπονδυλωτό μυθιστόρημα της Λένας Διβάνη «Ψέματα. Η αλήθεια είναι ...» (Αθήνα: Καστανιώτης 2005). Η αφηγήτρια ανακαλεί τα μαθητικά της χρόνια και μία συνομιλία που είχε με τη συμμαθήτριά της, τη Ρ., στο σπίτι της.

Πρώτη φορά πήγαινα στο σπίτι της και τα περίμενα όλα. Οι φήμες μιλούσαν για ένα σπίτι, όπου η Ρ. και η αδελφή της ήταν πριγκίπισσες: ελεύθερες, με δικά τους δωμάτια, φοβερή γκαρνταρόμπα, ταξίδια στο Παρίσι, αγόρια που δεν κρύβονταν αλλά έτρωγαν μαζί τους βιάφλες στον κήπο. Εντάξει, θα υπάρχει και σάλτσα, έλεγα μέσα μου, αλλά όσο και να κόψεις, αυτό το κορίτσι τα έχει όλα.

Τότε είδα στην άκρη του κρεβατιού ένα μικρό κόκκινο δερμάτινο τετράδιο.

«Το ημερολόγιό μου», είπε η Ρ., «μόλις έγραφα τα σημερινά».

«Μα η μέρα ακόμα δεν άρχισε καλά καλά», είπα εγώ. Πρωί ήταν, ούτε δώδεκα.

«Ε, καλά, τα υπόλοιπα τα συμπληρώνω απ' το κεφάλι μου», χαμογέλασε η Ρ. και με τη διάσημη γενναιοδωρία της μου άπλωσε το χέρι που κρατούσε το πολύτιμο βιβλιαράκι. «Θες να δεις; Κολλάω και φωτογραφίες».

Αν ήθελα λέει ... Ανυπομονούσα να διαβάσω τα μυστικά της, να δω αν υπήρχε κάποια σκιά σ' αυτό το βασίλειο. Μια σκιά της σκιάς έστω. Έπεσα με τα μούτρα στο διάβασμα. Όλα τα ωραία αγόρια, τα πάρτι, οι εκδρομές, τα φορέματα, οι περιπέτειες ήταν εδώ. Σκιά ούτε ίχνος. Κάτι παράξενο μόνο: πάνω από μερικές διάσπαρτες φράσεις ήταν γραμμένο ένα επαναλαμβανόμενο ψψψψψψ με κόκκινο στυλό, σα φορεμένο καπέλο. Κοίταξα πιο προσεκτικά τις φράσεις: *Σήμερα το πρωί ξύπνησα κι άνοιξα τα γαλλικά παραθυρόφυλλά μου Τα ψψψψψψ σταματούσαν εκεί. Το επόμενο κομμάτι της φράσης ήταν καθαρό: Είχε ευτυχώς ήλιο.* Παρακάτω τα ψψψψψψ ξανακαπέλωναν τη φράση *Ο Κλεάνθης με κάλεσε σπίτι του να δούμε Σταρ τρεκ².*

«Ρε συ, τι σημαίνει αυτό το ψι»; ρώτησα.

² Σειρά κινηματογραφικών ταινιών και τηλεοπτικό σίριαλ επιστημονικής φαντασίας.

«Ψέματα», απάντησε ατάραχη η Ρ., χωρίς να διακόψει καν την κουβέντα της με τις άλλες.

«Ψέματα; Τι ψέματα;»

«Γράφω ψψψ πάνω από κάθε φράση που είναι ψέματα, παιδί μου», διευκρίνισε ανυπόμονα σαν να τη ρωτούσα τα αυτονόητα. «Έχω γαλλικά παραθυρόφυλλα; Με κάλεσε εμένα ο Κλεάνθης σπίτι του; Αφού είναι στη Θεσσαλονίκη, πώς να με καλέσει;»

«Μα γιατί το κάνεις;»

«Για να μη μπερδευτώ. Για να θυμάμαι τι είναι ψέματα όταν μεγαλώσω».

«Ναι, αλλά γιατί γράφεις ψέματα, το ημερολόγιό σου είναι!»

«Εγώ φταίω που η αλήθεια είναι βαρετή; Όλο μου χαλάει τις ιστορίες ...».

ΘΕΜΑΤΑ

ΘΕΜΑ 1 (μονάδες 35)

1^ο υποερώτημα (μονάδες 10)

Να συνοψίσεις σε 60-70 λέξεις τους βασικούς λόγους, για τους οποίους το Διαδίκτυο και ο Τύπος έχουν διαφορετικό βαθμό αξιοπιστίας ως προς την ενημέρωση των πολιτών, σύμφωνα με το Κείμενο 1.

Μονάδες 10

2^ο υποερώτημα (μονάδες 10)

Να καταγράψεις στο απαντητικό φύλλο 4 δείκτες σύνδεσης (συνδετικές λέξεις) από την 3^η παράγραφο του Κειμένου 1 (μονάδες 4) και να αναλύσεις τον ρόλο τους στη διασφάλιση της συνοχής της παραγράφου (μονάδες 6).

Μονάδες 10

3^ο υποερώτημα (μονάδες 15)

Να καταγράψεις στο απαντητικό φύλλο, από τις δύο πρώτες παραγράφους του Κειμένου 1, 4 προσδιορισμούς (εμπρόθετους, επιρρηματικούς κ.λπ.) (μονάδες 8) και 2 παραδείγματα σύνταξης με ασύνδετο σχήμα (μονάδες 4). Πώς διαμορφώνουν τα στοιχεία αυτά το ύφος του κειμένου; (μονάδες 3)

Μονάδες 15

ΘΕΜΑ 4 (μονάδες 15)

Ποια στάση τηρεί η συντάκτρια του ημερολογίου απέναντι στα γεγονότα της ζωής της στο Κείμενο 2; Εσύ συμφωνείς με τη στάση αυτή ή όχι και γιατί; Να αναπτύξεις την απάντησή σου σε 100-150 λέξεις.

Μονάδες 15